paklota ant XVII a. sluoksnio su degėsiais bei perdegusiu moliu. Po XVIII a. vykdytos pastato rekonstrukcijos pastate galėjo būti įrengtas rūsys, kurio fragmentų aptikta ploto 4 P pusėje.

Vienas iš Mantagailiškio dvarvietės tyrimo tikslų – lokalizuoti senųjų rūmų vietą – jau pasiektas. Belieka baigti tyrimus XVII–XIX a. pabaigoje stovėjusių pastatų teritorijoje, nustatyti pastato rekonstrukcijos etapus bei juos datuoti. Rengiamame teritorijos sutvarkymo projekte kartu su paveldosaugos specialistais bei architektu Algimantu Stalgiu reikia išspręsti pamatų fragmentų bei išlikusių architektūrinių elementų (krosnimi ar krosnimis) išsaugojimo ir eksponavimo klausimus. Archeologiniai tyrimai dvarvietėje nebaigti, jie bus tęsiami 2015 m.

The investigation of Mantagailiškis Manor

In 2014, the vicinity of the former manor house (residence) from the 17th – first half of the 19th century when the manor belonged to the Montigaila and Kuševelevskis families was investigated on the NW side of the Mantagailiškis Manor complex (Biržai District). Areas 2, 3, and 4 (a total of 297 m^2) were excavated. A 27 m^2 room with a 2 x 1.4 m stove pad from the second half of the 17th century (Fig. 1) and the 0.5–1 m thick foundation from the house that was reconstructed in the 18th century were discovered. The size of the buildings has yet to be determined. A cultural layer up to 1.7 m thick with late 16th–20th-century finds (Fig. 2) was recorded during the excavation.

Roma Songailaitė

Senoji Rokiškio dvarvietė

2014 m. Rokiškio dvaro sodybos teritorijoje (UK 1010), prie buvusios XIX a. spirito varyklos pastato, vadinamo „Krošinskių pilaite“, buvo tęsiami 2012 m. pradėti archeologiniai tyrimai. Tuomet rasta medžiaga atskleidė dar nežinomą senojo Rokiškio dvaro istorijos puslapį ir suteikė vilčių jį užpildyti. 2012 m. šurfuose 6 ir 11 rasta pamatų fragmentų su XVI a. II pusės koklių duženų sluoksniu bei pavieniais XVII a. kunigaikščių Krošinskių herbinių koklių fragmentais. Paskata tęsti tyrimus buvo ir 2013 m. archeologo B. Dakanio perduoti XVI a. II pusės – XVII a. radiniai, kuriuos jis buvo radęs 2009 m. Šatrijos ir Pievų gatvėse klojant inžinerinius tinklus. Tyrimų iniciatoriai buvo RKM bei Rokiškio visuomeninė organizacija „Tyzenhauzų paveldas“. Tyrimuose, be visuomeninės organizacijos narių, dalyvavo Rokiškio rajono moksleiviai bei savo krašto istorija besidomintys rokiškėnai: verslininkai, gydytojai, dailininkai, žurnalistai, archeologiją studijuojantys studentai bei jaunieji Šaulių sąjungos nariai.

Plačiau Rokiškio dvaro istorija pristatyta po 2012 m. tyrimų (*ATL 2012 metais*, V., 2013, p. 291–295). Tik reikėtų priminti apie XVI–XVII a. Rokiškio dvarą bei jo valdytojus iki jis atiteko Tyzenhauzams. Iki 2012 m. buvo tik spėjama, kad mūsų tiriamoje teritorijoje galėjo būti senoji dvarvietė, o tyrimų metu aptikti radiniai paskatino daryti pirmąsias prielaidas, jog šioje vietoje galėjusi būti Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaro sodyba, kurią iki Tyzenhauzų valdė Krošinskiai. Apie tai, remdamasis Vendragovskio 1634 m. inventoriumi, užsimindavo šviesios atminties Bronius Deksnys: „susi-

daro įspūdis, kad Rokiškio dvaro rūmai stovėjo ne toje vietoje, kur jie naujai iškilo XIX amžiaus pradžioje ir stovi dabar. Dvaro būta pietinėje tvenkinio pusėje“. Nauja medžiaga leidžia daryti prielaidą, kad dvaro įkūrimas nebūtinai turi būti siejamas su pirmu Rokiškio paminėjimu iki šiol rastuose istoriniuose šaltiniuose. Rokiškio žemės ilgą laiką buvo LDK kunigaikščio nuosavybė ir tik 1499 m LDK kunigaikštis Aleksandras savo privilegija šias žemes suteikė Merkinės ir Anykščių vietininkui Grigaliui Astikui. Šiam 1501 m. prie Vedrošos pakliuvus į nelaisvę ir tik 1509 m. sugrįžus, dvaras jau vėl buvo Lietuvos didžiojo kunigaikščio nuosavybė ir jam negrąžintas. Žinoma, kad dvaras buvo valdomas kunigaikštienės Elenos, buvo jos nuosavybė. Žinant, kaip Aleksandras rūpinosi didžiojo kunigaikščio dvarų augimu, skatino prekybą ir amatus, tai galėjo turėti didžiulės reikšmės ir Rokiškio dvaro bei miestelio augimui. 1513 m. mirus Elenai, dvaras vėl priklausė didžiajam kunigaikščiui. 1514 m. Žygimantas Senasis suteikė Timofejui Krošinskiui Rokiškio dvarą, kai jų giminė neteko Smolensko karų su Maskva metu. Dvaras, matyt, buvo gerai prižiūrimas, nes T. Krošinskis 1519 m. paskolino Žygimantui Senajam valstybės reikalams 460 tūkstančių grašių, o valdovas užstatė jam Rokiškio dvarą su miesteliu, visomis smuklėmis ir pajamomis (1519 m. sausio 2 d. privilegija). Valstybė Krošinskiams skolų nemokėjo, todėl Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas 1547 m. lapkričio 9 d. privilegija atidavė Rokiškio dvarą Ivanui Timofiejevičiui Krošinskiui ir jo palikuonims visiems laikams.

Apie tiriamą teritoriją yra žinomi 1634, 1667, 1744 m. išlikę inventoriai. 1634 m. Karolio Jurgio Krošinskio sudarytas Rokiškio dvaro inventorius gavęs Vendragovskio inventoriaus pavadinimą. Anot B. Deksnio, įdomu, kad XVIII a. raštininkai, aprašydami dvarą, rėmėsi Vendragovskio inventoriumi, pažymėdami, kas išliko iš XVII a. buvusių pastatų ir kas pasikeitė. Be kryžmos formos rūmų, 1634 m. inventoriuje minima dar apie 19 statinių: lobynas, vežiminė, dvi arklidės, kepykla, pirtis su krosnimi ir vonia, šunidė, malūnas, daržinė, kluonai, jaujos, tarnautojų namai, moterų pirkia ir kt. Vilhelmas Tyzenhauzas 1667 m. sudarė Karolio Jurgio Krošinskio turtų aprašą. Surašytos brangenybės, karinė įranga, alavo, vario dirbiniai, drabužiai, skrynios, vežimai, taip pat žirgai, galvijai, grūdų atsargos klėtyse ir pasėlių plotai. Pvz., Krošinskis turėjo vežimų keturiems ir šešiems arkliams. Be arabiškų ir turkiškų žirgų, dvaro bandoje buvo beveik pusantro šimto didelių kazokiškų žirgų.

Iš inventoriuose pateiktos informacijos galima susidaryti vaizdą, kad Rokiškio dvaras buvęs ekonomiškai stiprus, o surašytos brangenybės bei karo amunicija rodo Krošinskių turtingumą. XVIII a. pradžioje Rokiškio dvarą perėmė iš Livonijos kilusi Tyzenhauzų giminė, kuri ir anksčiau buvo glaudžiai susijusi su šio dvaro savininkais. Apie šį valdymo laikotarpį, t. y. XVIII a., daug informacijos kol kas neturime.

XVIII a. pabaigoje Ignotas Tyzenhauzas pradėjo naujos dvarvietės rūmų ir kitų pastatų statybas kitoje vietoje – apie 300 m į R nuo buvusios Krošinskių dvarvietės. Dalis senosios dvarvietės pastatų turėjo būti rekonstruoti ir pritaikyti, kaip spirito varykla, dvaro ekonominėms reikmėms tenkinti. Šioje ūkinėje dvaro dalyje XIX a. pradžioje buvo pastatytas angliškas malūnas, alaus darykla, 1809 m. olandiško tipo vėjo malūnas, kurį sunaikino 1932 m. kilęs gaisras. Vietinių gyventojų vadinama „Krošinskių pilaitė“ tikriausiai yra išlikęs vienas iš senosios dvarvietės statinių. Dar prieš 60 metų

Klemensas Čerbulėnas rašė: „[...] atkreiptinas dėmesys į esantį prie pietų pusės tvenkinio dabartinį lentpjūvės pastatą iš akmens ir plytų [...] čia yra išlikęs apsauginis bokštas ir gotikiniais motyvais pasižymintis senųjų rūmų fragmentas. Bokštas ir ši fragmentinė rūmų dalis yra seniausias pastatas dvare, tačiau pagrindo planu šio pastato fragmentai yra įdomūs istoriniu atžvilgiu, o taip pat savo gotikiniais išlikusiais elementais – plytų smailių arkų kompozicija sienų plokštumose. Kitų rūmų situaciniame plane įeinantieji pastatai niekuo įdomesniu nepasižymi. Statyti XIX a. pradžioje“ (Rokiškio dvaro rūmai. Raštai statybų ir restauracijos klausimais, *RKM archyvas,* b. 1c). A. Miškinis taip pat mano, kad spirito varyklos–malūno pastatas yra vienas iš senosios dvarvietės statinių. „Vargu ar pertvarkomame Rokiškyje, kuris buvo formuojamas klasicistinės architektūros principais, laikantis tos pačios stilistikos visuose tuo metu statytuose pastatuose, vieno jų – malūno fasaduose – būtų pritaikytas gotikos dekoras“ (Miškinis A., *Vidurio Lietuvos miestai ir miesteliai*, V., 2009, t. IV, p. 104).

Po II Pasaulinio karo senojoje dvaro teritorijoje veikė lentpjūvė ir malūnas. Tarybiniu laikotarpiu ši teritorija priklausė Rokiškio tarybiniam ūkiui. Nuo 1962 m. čia pradėjo veikti Rokiškio rajono buitinio gyventojų aptarnavimo kombinatas, akmens apdirbimo dirbtuvės. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę šioje vietoje dar buvo įsikūrusios įvairios įmonės. 2004 m. ši teritorija su alaus daryklos pastatu perduota RKM. Pastatas avarinės būklės. Senojo dvaro teritorijoje buvo suformuoti 4 sklypai, kurie šiuo metu sėkmingai užstatyti (apie archeologinius tyrimus 3 sklypuose informacijos nėra).

2014 m. detaliųjų tyrimų metu sujungus šurfus 6 ir 11 buvo suformuotas 8,4x5 m dydžio, 42 m^2 ***plotas 1***. Tyrimai vykdyti 39 m^2 plote. Tyrimų tikslas buvo ištirti kultūrinį sluoksnį, jį datuoti, nustatyti buvusių pamatų dydį, pastato dydį, jo paskirtį. Tyrimų metu buvo rastas XVI a. II pusės – XVII a. II kultūrinis sluoksnis bei pastato pamatų fragmentai. Tyrimai nebaigti, plotas buvo uždengtas ir užverstas žiemai, nes tyrimai bus tęsiami 2015 m.

Plote atidengti kelių pamatų fragmentai, kurie tęsėsi už ploto ribų. Vienas iš jų eina įstrižai perkasos, yra 60 cm pločio bei 4 m ilgio, orientuotas ŠV–PR kryptimi. Pamatai mūryti iš plytų, ristų balkšvos spalvos kalkių skiediniu. Plytos 31–32x15,5–16x(?)–8 cm dydžio. Pamatų storis iki galo dar nenustatytas. Jų Š pusėje rastas kampas, prie kurio primūryti dar vieni iki 60 cm pločio pamatai, besitęsiantys už ploto Š sienos į ŠR pusę. Plote atidengtas 1,2 m ilgio jų fragmentas.

20 cm gylyje atidengtas jau iš akmenų mūrytas 1,2 m pločio pamatų fragmentas. Tai buvęs pastato kampas, nes ŠV pusėje prie jo jungiasi 4 m ilgio plytų mūro sienelė, o PV pusėje prasideda dar vieni pamatai, besitęsiantys į PV pusę. Atidengto fragmento ilgis 2 m, plotis 70–80 cm. Pamatų storis nenustatytas. Nuo pamatų kampo į ŠR pusę pamatai nuardyti iki 60 cm gylio, tačiau iš išlikusių plytų ir akmenų rišimo matosi, kad jie tęsiasi į ŠR pusę.

Iš susiformavusių tarp pamatų sluoksnių stratigrafijos preliminariai galima daryti išvadą, kad tyrimai vyksta pastato viduje, dviejose patalpose. Vienoje iš jų, esančioje ploto Š pusėje, gali būti užverstas rūsys, o rasta plytų mūro sienutė yra viena iš rūsio konstrukcijos dalių.

Kitoje patalpoje ploto P pusėje rasti XVI a. II puse – XVII a. pradžia datuojami kokliai: kvadratiniai, žaliai, geltonai glazūruoti, puošti keliomis žiedlapių eilėmis kokliai čerpės, neglazūruoti ir žaliai glazūruoti, su žvynų ornamentu,

1 pav. XVI a. II pusės – XVII a. pradžios kokliai iš ploto 1 40–70 cm gylio. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 1. Stove tiles from the second half of the 16th – early 17th centuries found at a depth of 40–70 cm in area 1.

karniziniai žaliai glazūruoti su augaliniu ornamentu, plokštieji neglazūruoti ir žaliai glazūruoti su vienu ar keturiais dumbančiais kvadratais, kvadratiniai neglazūruoti su iškilia apvalia dalimi ir kt. (1 pav.). Vienas įdomesnių yra neglazūruotas koklis su arkinio lango fone sėdinčiu jaunuoliu. Remiantis dr. G. Rackevičiaus sudarytu gotikinių koklių katalogu (Rackevičius G., *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniuje. XVI a. koklinių krosnių rekonstrukcija. XVI a. koklių katalogas*, V., 2013*)* su panašiu siužetu, tik pusiau cilindrinių koklių (VIIA/16 tipo) rasta Valdovų rūmuose, Vilniuje, Šv. Mykolo g. 8, Trakuose – Salos pilyje bei Karaimų g. 19, 21. Jie datuojami XVI a. II ketvirčiu – XVII a. I puse.

Kita įdomi koklių grupė yra stačiakampiai kokliai, iš kurių galima išskirti du vyraujančius siužetus: vienas – stovintis vyras, dviem rankomis laikantis kalaviją, antras – stovintis vyras, kuriam ant krūtinės kabo kryžius, dešinėje rankoje ant peties laiko kryžių, kairėje pusėje kaire ranka laiko kalaviją. Šių koklių analogų dar nepavyko rasti.

Pagal ištirto ploto stratigrafiją preliminariai galima išskirti du horizontus. Pirmas jų yra iki 50–60 cm gylio (H_{abs} 133,10 m), t. y. degėsių sluoksnio, kuris rastas ploto ŠR ir PV kampuose. Šis horizontas permaišytas – jame rasti pamatų fragmentai bei herbinių Krošinskių koklių kampai su inicialais, kuriuos galima datuoti XVII a. viduriu – II puse. Be keramikos ir įvairiausių tipų koklių fragmentų, taip pat rasta vitražinio stiklo šukių, įvairių metalo gaminių, tarp kurių yra du lanko strėlių antgaliai, padengti gausiomis apnašomis. Šiame horizonte buvo rastos ir dvi ankstyvos monetos. Tai Livonijos ordino magistro Hermano Briugsenės (1535–1549) sidabrinis šilingas, kaltas Revelyje 1542 m., bei Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos kara-

liaus Žygimanto Augusto (1544–1572) sidabrinis 1567 m. dvidenaris.

Kitas horizontas prasideda 60 cm gylyje ir tęsiasi iki įžemio, 70–80 cm gylio (H_{abs} 132,80 m). Tai molingos žemės su degėsiais ir pelenais sluoksnis, kurio storis ties ploto ŠR kampu yra apie 50 cm, ties ploto PV kampu – apie 30 cm. Šiame sluoksnyje buvo rasti jau minėti stačiakampiai kokliai bei buitinės keramikos šukės. Sluoksnį galima datuoti XVI a. II pusė – XVII a. pradžia.

Senosios Rokiškio dvarvietės tyrimų medžiaga įdomi ir svarbi ne tik jos, bet ir to laikotarpio Lietuvos kultūros paveldo pažinimui. Rekomenduojama Rokiškio senosios dvarvietės vietą su išlikusiu XVI a. vidurio – XVII a. II pusės kultūriniu sluoksniu bei dar dviem išlikusiais pastatais išskirti iš XIX a. Rokiškio dvaro komplekso (UK 1010) ir įtraukti į nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą nustatant ribas.

The old Rokiškis Manor site

In 2014, the investigation continued with the excavation of 39 m^2 in the S part of the grounds of the Rokiškis Manor complex (city of Rokiškis) where the location of the old 16th–18th-century Rokiškis Manor, which belonged to the ducal Krošinskis family, was identified. A mid-16th – second half of the 17th-century cultural layer and building foundation fragments were discovered. The foundation continued outside the area's boundaries and therefore the building's size has not yet been determined. The finds include stove tiles from the second half of the 16th – early 17th centuries (Fig. 1), analogies of which are found in the archaeological material from the Royal Palace, Vilnius Old Town, and Trakai Island Castle and Old Town. In addition to the stove tile and vessel fragments, two coins were found: a Livonian Order Master Hermann Hasenkamp von Brüggeneye (1535–1549) 1542 silver shilling and a Grand Duchy of Lithuania and Kingdom of Poland Sigismund II August (1544–1572) 1567 silver twopence.

Albinas Kuncevičius,
Renaldas Augustinavičius,
Rimvydas Laužikas,
Ramūnas Šmigelskas

Dubingių piliavietės tyrimai

2013 m. tyrimai vykdyti Dubingių piliavietės (Molėtų r.) R dalyje, šalia R šlaito, kur buvo ištirtas 5x5 m dydžio plotas. Perkasa tirta šalia spėjamo senojo įvažiavimo į piliavietės kalną, kur XVII a. II pusėje – XVIII a. pagal rašytinius inventorius turėjo stovėti mediniai vartai. Spėta, kad šioje vietoje vertėtų ieškoti ir ankstyvesnių laikų kultūrinio sluoksnio. Tyrimų metu fiksuotas XVI–XVII a. kultūrinis sluoksnis, apnaikintas vėlyvesnių arimų metu. Jame aptikta juostinės (įvijinės) apyrankės dalis. 40–50 cm gylyje perkasoje pasiektas įžemis, perkasos V dalyje fiksuotas juodos žemės įgilėjimas. Preparuojant šią perkasos dalį atsidengė 15 akmenų, kurie tarpusavyje nesurišti. Šalia rasta molio tinko ir anglies fragmentų, kurie datuoti laboratorijoje. Tad atsitiktinis radinys, apyrankės fragmentas bei laboratorinis datavimas leidžia spėti netoliese esantį ar vėlyvesniais laikais suardytą XII–XIII a. kultūrinį sluoksnį (*ATL 2013 metais*, V., 2014, p. 198–200).

Kadangi 2013 m. aptikta akmenų konstrukcija, kuri galbūt datuotina XII–XIII a., nebuvo visiškai atidengta, 2014 m. atlikti detalieji